
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Căsătoria religioasă.

„*Libertatea de conștiință ie absolută.*“
Constituția română. Art. 21 Al. 1.

De mult voiam să luminez această chestiune, alte îndeletniciri aminau înse lucrul. — Azi trebuie să vorbesc nu mai de cît. Nu facem noi politică, de drept puțin ne ocupăm, dar sîntem datori a ne apăra libertatea noastră de conștiință amenințată. În scopul de a revedui Constituția D-l Mirzescu profesorul de drept civil dela facultatea juridică din Iași, publică un jurnal. În programul *) „*Pactului Social*“ pe lîngă multe puncte ridicole și cari miroasă reclama electorală găsim următoarele :

„Vom cere ca Canoanele Bisericeii să fie puse în armonie cu
»spiritul secolului și cu ideile societăților moderne în tot ce con-
»cernă **Căsătoria**.

„Conflict în această materie nu putem înțelege și nici să
»cuvine să existe. Și deci, sîntem de părere ca legistorele con-
»stituant să prevadă și sancțiunea la dispozițiunea constituțională
»din aliniatul al doilea al art. 22 carele zice că :

**Benedicțiunea religioasă pentru căsătorie ieste obli-
gatorie.**

* * *

Ie de jălit cînd un om de lege făptuește așa greșală juri-
dică, pe lîngă crima de-a ucide libertatea. Zic greșală juridică
pentru că dacă articolul 22 se schimbă cum dorește Onor. D.
Mirzescu, atunci articolul 21 al. I trebuie și iel să se schimbe
cam ast feliu : *Libertatea de conștiință nu există.*“ Atunci ar fi lu-
crul logic și vădit. Ce ie drept articolul de mai sus dă naștere
la controverse. Bine. Să se schimbe, dar în sensul libertății cum
se și interpretează, nu în sensul reacțiunii cele mai grele. De
ce să nu punem în armonie articolul 21 (al. I) cu art. 22 ?

*) Am așteptat ca această chestiune să vie în ziar și să fie discutată. De
aceea până acum am amînat publicarea studiului. Chestiunea înse ved-
dem că a ramas neatinsă până acum, fie aceasta ca o imboldire
spre discuție, căci am fi foarte curioși să ascultăm dovezile „*Pactului
Social*“ asupra căsătoriei religioase impusă celor ce nu cred. în inchi-
puriile trecutului.
(Nota Redacției).

Nu trebuie „să fie conflict în materie socială“. Bine. Așa ie. Dar nu se vede că prin aceasta se pun în vrăjmășie chiar articolele constituției? Streinii ar trebui să ne creadă nebuni, cînd cetînd constituția noastră ar vedea următoarele: Libertatea de conștiință ie *absolută*, căsătoria religioasă ie *obligatorie*. Cum? Sînt liber să am ori ce credință și nu sînt liber să mă însor de cît religios. Sînt ateu și trebuie să cer de la sluga unui D-zeu închipuit, bine-cuvîntarea actelor mele private? Pentru a fi logică, constituția ar trebui atunci să zică că și botezul ie obligatoriu și împărtășitul și îngroparea și mergerea regulată la berică sînt obligatorii și celelalte.

* * *

Dar să-l lăsăm acum deodată pe D-l Mîrzescu, actoriul veșnic schimbătoriu în marea comedie populară ce-i zice „Regim parlamentariu.“ Să-l lăsăm cerînd ca reforme trebuincioase »un-gerea Domnilor în urba lui Ștefan cel mare, adunarea consti-tuantei tot în urbea lui Ștefan cel mare și asigurarea stărei »*sufletești* (?) a țeranului. Vorba Romînilui: »*Lumea piere și ba-ba se pieaptănă*.« Să-l lăsăm pe D-sa și să ne îndeletnicim cu cercetarea launtrică a spiritului legiuitorului cînd a votat art. 21 și 22.

Ne vom călăuzi în drumul nostru de însemnata lucrare a D-lui G. G. Meitani: »*Studiu asupra Constituției Romînilor* *)«

* * *

Proclămînd libertatea absolută de-a gîndi, legiuitorul a trebuit să fie logic și să nu contrazică această declarație în articolu următoriu în care vedem că:

»Intocmirea acestor acte (actele civile) va trebui să preceadă în tot deauna benedecțiunea religioasă care pentru căsătorie ie obligatorie *afară de cazurile ce se vor prevedea prin o anume lege*. — Const. Rom. (Art. 22. Al. II).

Socotim din preună cu D-l Meitani că această *anume lege* care încă nu s'a făcut, în gîndul legiuitorului ieră ast-feliu;

»Căsătoria religioasă va urmă obligatoriul căsătoriei civile afară de cazul cînd viitorii soți, după cum pot declără înaintea ofițerului stărei civile că nu aũ contract de căsătorie, vor declără tot ast-feliu că *renunță la formalitatea ceremoniei religioase*. **)«

*) Fasc. III p. 47—94. București 1880.

**) Op. cit. p. 88.

Numai ast-feliu articolele 21 și 22 ar putea să aibă un înțeles oare care și Constituția s'ar putea pune în înțelegere cu Codul civil care face din căsătorie un act curat civil. — Cu atît mai mult că din discuția parlamentară iese ideea vădită că până la facerea legii de care vorbește al. 2 din art. 22, codul civil rămîne în vigoare. Inse codul civil nu cere căsătoria religioasă, decî trebuie să zicem că până la votarea legii în chestiune, căsătoria *numai civilă ie bună și valabilă*. Cit despre legea viitoare iea pentru a fi în înțelegere cu art. 21 și cu spiritul timpului nostru nu poate fi de cît în sensul arătat mai sus.

* * *

Nu putem crede că legiuitorul a voit să facă din actul căsătoriei religioase ceva cu totul trebuincios pentru un Român, de vreme ce nu a făcut tot ast-felū cu acte tot de soiul acestuia: *botezul și înmormîntarea*. Dacă s'ar fi crezut că toți Românii cred în D-zeu și că prin urmare ieste vădit că nu să calcă conștiința lor cerîndu-li-se bine-cuvîntarea religioasă, tot așa ar fi trebuit să se facă și cu botezul, de pildă. Nu s'a făcut aceasta; Românului nu i se cere decît să declare nașterea copilului și atîta tot. — Nimene nu a crezut de cuvîntă să ceară și actul preotului ce ar fi scăldat în apă copilul; tot așa și pentru înmormîntare. — Actul civil ie de ajuns.

* * *

Apoi interpretarea în sensul că căsătoria religioasă pentru moment ie obligatorie, dă loc la încurcări cu totul ciudate:

Mă însor dinnaintea ofțeriului stărei civile cu o israelită.

Pot să fac aceasta. Codul nu mă oprește. — Dar fiind că constituția cere binecuvîntarea religioasă mă duc la preotul creștin care nu vră să mă cunune. Merg la rabinul israelit. — Nicî atît. — Cum rămîn atunci? Sint sau nu căsătorit? Sau pentru a putea fi, trebuie sau femeia mea să se boteze creștinește sau ieu să îmbrătoșez religiunea evree? Și libertatea *absolută* de conștiință ce s'a făcut cu dînsa? Trebuie să ne întoarcem dar în acele timpuri, dinnaintea marei Revoluțiunii franceze, cînd pentru a avea un *stat civil*, cei de alte rituri afară de cel protestant (caruia în 1767 Ludovic al XVI i-a dat voie se-și probeze statul civil prin acte civile) trebuiau să îmbrace haina fățarniciei, îmbrățișînd catolicismul pentru a putea fi tată legitim, pentru a putea avea copii legitimi^(*). Ce ie drept dacă ar fi așa, ar fi de tot

*) V. Meitani op. cit. p. 79.

trist mai ales pentru aceia cari ne asămănă cu Belgia. — Ce răzile!

* * *

Am luat cazul cu o israelită. Să luăm alte cazuri.

Unul s'a și întâmplat. *) Tribunalele au hotărît că doi frați pot lua două surori, lucru de mult statornicit în Franția și Belgia. Canoanele besericești opresc aceasta. Preotul nu te cunună, pe cînd ofțierul stărei civile — da. — Ce ie de făcut. Iești sau nu însurat? Și aici nu iese nici un leac.

În cazul întâi, la nevoie, dacă iești om indiferent poți să te faci și Turc. Ce-ți pasă? Nu crezi nici în una din religiuni.

Dar în cazul al doilea. — Nu ie nemic de făcut. Canoanele religioase sînt mai puternice de cit legile civile. Religiunea devine un stat în stat.

Să luăm alt caz. — Iubesc o fată. Mă iubeste. Voim să ne însurăm. Părinții înse cer să fac și căsătoria religioasă. Nu-i pot convinge că nu au dreptate să se amestece în conștiința noastră, cari nu credem în D-zeu. Atunci alegem un mijloc viclean. Făgăduesc totul și merg la oficerul stărei civile care mă cunună în regulă. — După lege sînt însurat. Părinții au consimțit, totul ie după lege, apoi refuz să merg la beserică. — Sînt bun însurat și am dreptul să-mi cer femeiea la nevoie chiar *manu militari*. — Ași fi curios ce mi s'ar răspunde la acesta, cînd ie știut că trebuie să mă divorțez pentru a rumpe căsătoria hotărîtă o dată de ofțierul stărei civile. — Pentru a te divorța înse trebuie să fii însurat și deci sîntem legal și în toate regula bărbat și femeie unul altuia.

Dacă popii ar fi oameni de principii (cum nu sînt) nu ar cunună pe atei și atunci, dacă căsătoria religioasă ar fi obligatorie, am vedea nu felii de oameni siliți a nu se putea însură după lege. — Ni se spune chiar că hotărîrile sinodului sînt foarte pe față: *Preoții nu au voie să cunune pe atei*.

* * *

Acum iese și altă dovadă destul de puternică. Codul ci-

*) Cu prietenul meu G. Nădejde, Instanța judecătorească a hotărît că doi frați pot lua două surori. (Hotărîrea Curței de Apel din Iași, a Curței de Casație a Curței de apel din Focșani). Mitropolitul inse a poruncit tuturor preuților ca nu cumva să cunune pe acest eretic. Noroc că prietenul nostru nici nu avea de gînd să-i roage de aceasta.

Punem întrebare D-lui Mărzescu (care ie jurist) dacă în cazul de mai sus pot să silesc pe preot să mă cunune precum tribunalul silește pe ofțierul stărei civile?

Și de nu, ce trebuie să fac?

vil ieste călăuza tribunalelor, după dînsul se judecă, nu după Constituție. Și aici se pune întrebarea de căpitenie, dacă tribunalele au dreptul de-a hotărî *despre constituționalitatea legilor*. — O controversă ieste între legiști, și care nici azi nu ie curmată. Socot din preună cu Roussel (Enciclopedie du droit) că tribunalele nu au dreptul de cît de-a vedea dacă o lege ie cu *adevărat leg*, adică dacă au fost votată, sancționată și publicată. Atîtă tot. Alt-feliu puterea judecătorească s'ar schimba în putere legislativă ceea ce-î în potriua dreptului public care mărginește toate puterile în stat. — Am pune alt-feliu pe judecătoria mai sus decît legiuitorul ceea ce ie o erezie juridică. — Ași putea cită mai multe hotăriri în sensul părerei ce susțin, (din jurisprudența belgă).

Innaintea tribunalelor noastre s'au înfătoșat ast-fel de cazuri care s'au hotărît cînd în sensul libertăței și al legi cînd în potriua ie. 1) Noi înse socotim eă tribunalele avînd să judece *după Cod* și nu după constituție, nu au dreptul decit de a aplică codul care face din căsătorie un act curat civil.

* * *

Să nu se creadă că susțin căsătorie civilă. Studiile mele asupra căsătoriei libere dovedesc părerile ce am în această privință. Nu fac decît să arăt cum stă lucrul azi, fără nici o părere, dacă chiar căsătoria civilă nu ie absurdă. Sînt mulți carii sînt în neputință să facă căsătorie liberă pentru pricinile știute, pe cînd ar face cu bucurie căsătorie curat civilă. Neștiința legi îi împiedecă de la aceasta. — L'entru aceștia am scris rîndurile de mai sus, carile dovedesc că legea adevărata interpretată face din căsătoria civilă un act valabil.

* * *

Cît despre legiuitorii carii vor să puie în unire articolele constituției între iele și cu codul, trebuie să lucreze în sensul arătat de noi pentru a fi logici. Noi înse nu ne-am miera cînd părerea D-lui Mîrzescu ar reuși. Nu avem încredere în comedia parlamentară nici în constituție, nici în nemic. — Mină ciud am vedea hotărît că *conștiința nu ie liberă*, nu am fi de feliu surprinși. Am văzut multe și multe ne ie dat să mai vedem.

Până atunci înse ieste de datoriea noastră să arătăm că un

*) Vezi după Meitani. In favorul opiniunii noastre: Sentința trib. civ. Ilfov sect. I. No. 21 din 1871, deciziunea Curței de Apel din București sect. II No. 242 din 1871, a Curței de Casație § I No. 242 din 9 Oct. 1879 și No. 149 din 29 April 1872. Contra: decizie Curței de Apel din Focșani s. II No. 112 din 1871 și a Curței de Casație No. 61 din 24 Febr. 1879. Op. cit. p. 91 Nota.

liber cugetătorii poate să nu asculte, pornografiile popești. Pentru aceasta înse, trebuie două lucruri : ca și logodnica să fie de părerea ta și apoi să poți înfringe autoritatea superstițioasă a părinților. Dacă aceste sînt, ofițerul stărei civile ie de ajuns.

Mulți vor zimbî la cetirea rîndurilor mele sau se vor indigna. Cum ? Ie să critic pe un profesor de universitate, pe un „*ilustru*“ jurist?... De sigur poate și Onor. D-l Mărzescu, va da din umere zicînd : „Cu cine să discut ? Cu un începătorii care nu ie nici doctor în drept?“ Totuși noi avem acest curaj; căci precum am spus-o de alite ori, o părere venită cit de sus trebuie discutată și cîntărită. Alt-feliu convingerea științifică s'ar înlocui prin un felii de fetișism personal. S'aũ trecut timpurile de aur cînd puterea unei dovezi sta în *Magister dixit*. Oamenii s'aũ stricat acum, aũ început să se couviugă prin ieĩ însuși. Ieũ care sînt couvins că adevărul ie cu mine, il voiũ spune la toată lumea.

Const. Mille.

Despre ardere.

(sfîrșit.)

Lavoisier a pus costoriiũ într'un șip de stecă cîntărit și-l închise după aceasta așa ca să nu mai poată intră aer. După ce-l încălzi mult timp se prefăcũ tot costoriiul în cenușă de costoriiũ sau cum se zice acuma în oxid de costoriiũ. După ce deschise șipul, aerul năvãli în lăuntru, ceea ce dovedește că costoriiul absorbise ceva din aerul închis cu dînsul, cîntări șipul și vazu că greutatea crescuse se înțelege că creșterea de greutate arată cît cîntarea gazul ce se unise cu costoriiul.

Ieată o experiență ce o poate face orĩ cine:

Luãm un șip cu fundul stricat, cum se întimplă așa de des, cînd se toarnă apă fierbinte în vase de stecă reci; pregătim un dop de plută care să poată bine astupă gitul șipului așa ca se nu poată pătrunde aerul, prin dop vîrim o sîrmă îndoită la capătul din jos în jurul unui degetariũ întors cu deschiderea în sus. Punem șipul de care am vorbit cu fundul în jos în apă și apa se va

sui într'insul tocmai la aceeași înălțime ca și în vasul în care l'am acufundat; apoi punem în degetariu o bucatică de pucioasă și o aprindem; virim iute sirma în șip și punem dopul; pucioasa arde încă cit-va timp, șipul se umple de aburi și însfirșit arderea se sfirșește, fumul se liniștește. Dacă ne uităm în șip vedem apa ceva mai sus de cit în vasul în care l'am pus, ceea ce dovedește că s'a absorbit în fenomenul arderei ceva din aerul ce se află închis în șip. Așa dar în loc de a se pierde ceva din corpurile ce ard, se unește din aer ceva cu dinsele prin urmare iată de ce produsele arderei cîntăresc mai mult.

Pristley a fiert argint viu timp îndelungat într'un vas în care ieră închis aer, apoi deschise vasul și după ce întră din nou aer într'insul, cîntări vasul mai mult de cit înainte, prin urmare argintul cel viu se unise cu un gaz din aer. Pentru a vedea cu ce gaz se unise, ieră de ajuns a încălzi solzii cei roși ce se produseseră din argint viu într'un vas așa ca să se poată prinde gazul ce se va produce. Prin încălzire se prefăcură solzii cei roși din nou în argint viu și într'un gaz necolorat, fără miros și fără gust, care cîntărea întocmai atita cu cit se făcuse argintul viu mai ușor prin încălzire. Prin urmare avea despărțit și curat gazul care se unește cu corpurile ce ard și se puteau cerceta însușirile lui. Gazul care mai rămănea din aer, fără se poată fi absorbit de corpurile ce ardeau încă se putea avea de o parte. Dacă se iea o bucatică de lemn cu puțin cărbune încă nestins la capăt și se viră în gazul produs prin încălzirea solzilor roși de argint viu fiert timp îndelungat, vedem că lemnul se aprinde din nou și arde cu flacără mult mai strălucitoare de cit în aer, chiar fierul arde cu mare lumină în acest gaz dacă punem mai întâiu la capătul sirmei o bucatică de iească aprinsă. Din potrivă chiar uu chibrit aprins se stinge dacă-l virim în gazul ce nu poate fi absorbit de mercuriul fiert mult timp; animalele nu pot trăi într'insul, etc. Acest din urmă gaz fu numit *azot*, iar cel dintăiu *oxigen*.

După aceste lămuriri putem vedea ce ieste para fo-

cului. În adevăr para nu ieste altă ceva de cît niște gaze care se fac din corpurile arzătoare și carile ard și produc lumină și căldură. Când zicem că *ard*, însemnă că se unesc cu oxigenul aerului și formează de obicei *abon de apă și acid carbonic*. Se poate să fie o flacăra foarte călduroasă fără a avea lumină mare, căci pentru aceasta se cere că produsele arderei să fie corpuri solide carile să se înfierbinte, să se facă luminoase și astfel să pricinuească partea cea mai strălucitoare a flăcării.— Flacăra hidrogenului, un gaz care unit cu oxigenul formează apa, ieste foarte caldă, cea mai caldă din flăcările cunoscute, dar foarte puțin luminătoare, pentru că nu se află în tr'insa părțile virtuose venite din corpul arzătorii ori făcute prin ardere chiar.

Para ieste decî o adunătură de gaze luminoase din pricina mișcării strașnice a eterului, pricinuită prin întrunirea moleculelor feliurite în o singură moleculă. Fiind că a venit vorba de eter, poate să nu fie de prisos de a spune că între particulele din carile se alcătuesc toate corpurile se află alte particule peste măsură de mici carile formează pe lingă și între molecule ca o atmosferă. Aceste particule de eter cînd sînt puse în mișcare destul de iute trimet mișcarea lor din ce în ce mai departe și ațîță nevrii noștri, pricinuindu-ne în crieri simțire de căldură și de lumină după nevrii ațîțați. Eterul după socotința multor învățați nu este altă ceva de cît materia sub forma cea mai simplă și atomele celeilalte materii sînt formate tot din particule de eter. Eterul prin tremurăturile sale apasă așa de grozav asupra materiei obișnuite în cît ne înspăimîntăm de numerele ce ni dau fizicii, prin apasarea lui se lămurește pricina unei puteri așa de tainică până în timpurile din urmă: atragerea despre aceasta înse altă dată, acuma ieste de ajuns că am arătat ce este arderea.

I. Nădejde.

Spovedania unu om nou.

(Dinu Milian).

Prietenul mieu Dinu Milian a murit. L'ați cunoscut de sigur: unul din tinerii cei mai cu viitoriu, inteligent și plin de cele mai adânci simpatii pentru ideile noastre. A scris mult dar foarte puțin a publicat. Cu limbă de moarte m'a rugat să-i rînduiesc și să-i îndrept scrierile începute și să le public. Am făcut aceasta ca cea de pe urmă îndatorire unu tovariș. Prin alte hirtii am găsit un feliu de auto-biografie a sa care zugrăvește toate păsurile sale, vieța de familie, vieța de școală, vieța de student, vieța de rezvrătit. Din următoarele file se vede cum prietenul mieu a ajuns la aceasta. Analiza psihologică a spiritului său o face fără nici o milă. Spune adevărul, puțin păsindu-i dacă lovește pe cine-va sau se lovește pe sine. Pentru timpul de față voi luă filele cele mai însemnate din vieța sa de scolar, file scrise cu sînge, cu cerneala durerilor și neajunsurilor lui. Treptat, treptat voi publică întreaga lucrare, ducînd pe cetitorii prin atite locuri pe unde a trecut și iel și a căroră amintire de sigur o păstrează încă. Din punct de vedere literar, după cum se vede, Dinu Milian se ține de școala naturalistă și lucrarea sa ie în spiritul lui *Jacques Vingtras* al lui *Jules Vallès*.

Nu-mi mai rămîne aproape de zis nemic, cetitorii va judecă singur și de sigur ca și mine va zice gîndind la autoriu, mort atît de tînăr :

— Păcat că nu a mai trăit!

* * *

LA ȘCOALĂ.

În luna lui Noemvrie a anului 1869 ieram de 7 ani fără o lună. Mă făcusem nesuferit mamei, tatei, mătușei mele Dodo: Toți strigați că de-ar scăpa de mine, înfunduuda-ma în vre-o școală. Aici ie ră scăparea. Cu toții se săturaseră să-mi facă morală. Morala

nu se prindea de mine, tot așa cum nu se prindeau ocările de Tudurachi viziteul. Nostimă ființă și Tudurachi. Omul cel mai de treabă de pe lume; singurul lucru reu avea că se înbătă cam des și că făcea după capul lui, întocmai ca și mine. Ne potrivisem în aceasta și ieram prieteni la cataramă, mai ales de când tutunul din casă trecea în luleaua lui Tudurachi. Punctele de acuzație în potrivea mea ierau două: mai întâiu că îmi plăcea să mă joc cu zmaul și acest lucru nu plăcea de feliu mamei. Dînsa zicea că alerg, asud și după aceea beu apă, ceea a îmi dă friguri; al doilea că în loc să șed că *cuconășii*, cu boerii în casă ieu mergeam cu *șigănașii* și cu Tudurachi de pe patul căruia luăm mirosul grajdului, dinpreună cu averea lui mișcătoare și mîncătoare. Acest Tudurachi (D-zeu odihnească-l în locașul dreptilor, căci a murit, sermanul) făcea zile fripte tată-mieū: viziteul purtă barba și mustețele întocmai ca și stăpînul. Ce obrăznicie!...

— Osînda tuturor a fost: *La scoală!*

La scoală? Acest nume nu mă îngrozea atît. Mama învățîndu-mă buchile îmi arătase un abecedariū franțuzesc frumos zugrăvit cu băeți care se joacă de-a valma și cu profesori cari impart daruri elevilor.

La scoală! Ieram să am tovarăși cu care să alerg în pace și profesori cari să nu mă bată sau să mă dojënească că am alergat cu zmaul. A casă din potrivă ieram cuc sîngur. Nu aveam voie să ies din ogradă sau să merg la bucătărie ca să mă joc cu băietul spălătoriei. Cînd în potrivea tuturor poruncilor străbăteam în bucătărie, cu toată spaima ce mi-o făcea mama că are să mă puie să *șterg tingirile*, mă repezeam la dulapuri: mămăliga rece îmi plăcea mai bine decît franzela din casă.

Cînd ieram prins în „*flagrant delict*“ de mîncare de mămăligă cu ceapă (aceasta mai cu samă supără pe mama căci puțeam) cu toții mă ocăreau, cu toții îmi spuneau că nu-s fecior de boieritū, dar că m'au cumpărat de la un țigan pe un căuș de faină. De ce pe un căuș?..

Tata Dodo (domnișoară de 40 de anī) îmi spunea alte bazonii și mai gogonate asupra venirei mele pe lume: Berzile m'au adus în cioc și ca dovadă îmi arată o figurină de porțelan pe a-căreia căpac se vedea o barză purtînd în cioc un copil înfășat.

Cînd am aflat, la scoală, adevărul asupra nașterii mele, am tras o palmă tovarășului care „îmi batjocorea neamurile.“

— Se leagă de părinți, am spus D-lui Bîrjoiū, care avea de gînd să mă pedepsească.

O dată sigur de adevăr aveam despreț pentru părinții miei. Berzele ierau atît de poetice. Tata, mama, să facă asemenea lucruri?... Cu neputință.

La scoală. Dar unde, la ce scoală? Aici ieră greul. Mama care voiea ca Dinul ieî să ieasă om de treabă, în ruptul capului nu m'ar fi lăsat să merg la o scoală publică.

— Dar unde se poate, ce vorbă, Dinu să învețe acolò toate releele. Să învețe Dinul mieu și să fie impreună cu băietul spălătoresei Casandra?

Nu!

Și Dinu n'a mers la scoala publică.

Tata ieră funcționariu și prisosul, deși odată fusese în casa, noastră pierise de mult acum.

Ieram mărginiți în mijloace. Cu toate acestea trăieam în societatea oamenilor bogați. Vieța cea mai ticăloasă cu puțință. Pe lângă acestea două surori mai mari cereau plata pensionului. Totu-și Dinu nu putea merge alături cu băetu Casandreî. Asta ieră hotărit. Tata și mama au voit mai bine să șe înjosască, să calicească de cît ca fiul lor să nu fie alături cu copiii *oamenilor cum se cade*.

Prin multe stăruinți și rugăminți am căpătat un loc de semi-bursieriu extern în *Institutul privat al Academiilor*, unde învățau toți copiii prietenilor și cunoscuților casei noastre.

BCU Cluj / Central * University Library Cluj

A fi bursieriu într'o scoală publică nu ie ceva rușinos. Alături de tine vezi tovarăși de sărăcie. Nimene nu te poate batjocori numindu-te astfelu. Sărăciea ta găsește surori în sărăciea celorlalți.

Nu tot așa ieste și într'o scoală privată. Acolò toți plătesc, toți sînt bine îmbrăcați, cu pungile tot deauna pline, acolo iești privat ca o ființă cu totul alt-feliu; sărăciea înbrăcămiutei tale tot deauna ie văzută cu un ochiu rizătoriu și mușcătoriu.

În scoala publică toți sînt de o potrivă în ochii dascalilor. În o scoală privată săracul, bursierul ieste la voiea întâiului venit. Ori ce profesor, ori ce pedagog îți poate strigă:

Fă așa—căci te dau afară. Nu știi că iești primit degeabă, trebuie să te supui!...

Pentru o singură greșală suferi pedesele cele mai grele fără dreptul de-a murmură—căci ca respuns îți-arată poarta.

Nu-i costă nimic aceste locuri, căci unde învăță 200 poate învăță și al 201-lea. Nu-i costă nimic, dar se folosesc de bursieriu pentru a da exemple celorlalți. Se spune că Spartaniî îmbrătau pe robî pentru a da pilde în protiva beției, tinerilor. Bursierul ie pedepsit pentru a da pildă celorlalți și a suferi pedeapsa cuvenită lor. Dacă toată clasa a făcut ceva, bursierul ie cel

întăiu pedepsit. Cite-odată chiar profesorul se folosește de starea lui ca să facă din iel, șpionul clasei.

Aceasta ieste starea cea mai de plîns: înjosirea firei copilului prin sărăcie!...

Și cîți au trebuit să plece fruntea și să ajungă trădătorii tovarășilor lor, slugi acelor ce-î necinsteaū.

Așă de jos nu m'am scoborît ieū inse.

Pentru gustul de a nu fi cu băietul Casandrei și pentru ca să ies *om de treabă*, nouă ani de zile am suferit și am scrișnit cu dinții sub greutatea stărei mele înjositoare: Sărac între bogați, la buna voie a tuturor. Am plecat de atite ori fruntea și mă mier cum spetele mele mai sînt drepte, cum n'am remas cu fruntea jos.

Cel puțin azi sînt rezbunat: Nu am eșit *om de treabă* și azi tot băietul Casandrei și prietenii lui, îmi sînt tovarăși și cei mai bunî prietenî.

Sînt rezbunat! Uf! parcă o piatră mi se ridică de pe piept.

* * *

Luni demineață.

De cu sară am fost lăut, spălat, pieptănat și îmbrăcat cu hainele cele nouă.

Innainte de plecare mama foarte mișcată îmi ține un discurs: „Dinule să ieî sama și să fiî cuminte, poartă-te bine cu profesorii, nu-î supără căci sînt părinții tăi de ai doilea“.

Nu înțeleg aceasta, dar ascult.

Mama apoi mi-a înșirat cum trebuie să șed, să nu pun mina în gură, să nu mă scobesc în nas, să nu casc, să nu șed cu coatele pe masă, să spun. „Merci Monsieur“. Ieraū atit de multe că la sfîrșit uitasem începutul și mijlocul. Opt ceasuri și un șfert.

Tata și-a luat cafeaua după *tabet*. Mie îmi dau cafea cu lapte. Plecarăm. Iel cu aierul lui posomorît și ieu cu inima înghiețată; pentru întăiea oară ieram să fiū de față cu o lume străină, îmi închipueam profesorii mai alt felit de cit ceialalți oameni, apoi băeții, alte case, alte odăi, mi se părea că porțile unei lumi necunoscute se deschid pentru mine. Și cine nu a fost mișcat față cu necunoscutul?

Ieram mai mult mort de cît viū, cînd după ce am străbătat glodul uliței Sf. Haralamb am intrat în curtea institutului.

Băeții ieraū în clas. Ograda, acum deșartă, foarte mare, înconjurată de un zidiū de care să razimă patru sau cinci părechî de heiuri. Clădiri mai însemnate sînt două: una în mijlocul ogrăzei, alta la stînga; amîndouă cu două rînduri. Ne-am îndrep-

tat spre casele din mijloc, ne-am suit pe o scară cu covor și tatăl mieu bătind la ușă din dreapta, am intrat împins de dinsul.

* * *

Odaia directorului.

La o masă un *boieru* cu barba mare și neagră, care samănă cu sfinții din Biblia țigăiei Dodo. Chipul blind de apostol, vorba de miere, foarte politicos; ne primi bine, ne strinse mina și ne pofti să ședem. Căzuî pe un scaun.

Moșul Culei ie directoriul scoalei și ie profesor de Universitate.

Mi se cercetează mitrica, sint scris pe o condică, tata numără ciți-va napoleouî și ieată-mă-s scolariu.

Aici începù solemnitatea. Tata după ce mulțami încet directorului (desigur pentru „mila“ ce-mi făcea) întorcându-se spre mine cu aier solemnel spuse din nou discursul mamei:

„Să fii cuminte, să te silești, să ascuți pe profesori și pe D-l Director; D-luî ie ca și al doilea părinte“.

* * *

O mică paranteză acum.

Sintem în 15 Mart 1880. Pe zidiul Universității se cetea anunțitul urmatoriu:

„D. Dinu Milian ieste eliminat d'între numerul studenților universitari, ca propoveduitori de idei subversive pentru ordinea stabilită“.

(Iscălit):

rectore: *Papa Culei*.

Ieră iel, al doilea părinte din cancelaria directoriului. Tocmai acum, după 11 ani, înțelesei discursul tatălui mieu.

Acum înse nici tata, nici mama nu mai trăieau pentru ca să vadă. Tata murise nebun, sermanul; mama se stinse cu părerea de reu, că nu are norocul să mă vadă bacalaurieat.

Sermanii! Mai bine pentru dinșu că au murit. Le-ași fi fost de necaz și durere!

* * *

Ieram acum scolariu. Tata îmbracă paltonul său cafeniu și tustrei: tata, directorul și ieu ne scoborim pe scară. Directoriul luându-mă de mină apucă spre casele din stînga.

Clasa! O sală mare, joasă, întunecoasă. Patru sau cinci rînduri de bănci; aproape cinci-zeci de scolarî în lăuntru. Aierul greū, podul jos; în fața băncilor între două ferești catedra cu profesorul, un franțuz care vorbea românește. Alături de catedră patru sau cinci băeți puși în genunchi, nu tocmai supărați, pe semne, de aceasta pedeapsă de vreme ce se strimbau unul la altul scoțind limba la cei din bănci cari rideau în pumni. Pe lîngă acestea se îndeletniceau cu prinderea muștelor carile mai putuseră trăi căci vremea ieră căldicică. Unul mai ales ieră foarte ghi-baciū: într'o clipeală musca ieră prinsă, apoi în locul știut îi pune o bucată de hîrtie care o atîrnă în zbor. Cei din bancă priveau operația ghiontindu-se și rîzînd. Cădeau mulți înse jertfă hazului lor, căci la întrarea noastră auzeam pe profesor strigînd:

— Iți pun zero la purtare! Tu de acolò iești *postit* la de-jun. Codescule iești obraznic. —

Măgariule verde!...

Aceasta ieră clasa.

La întrarea directoriului începū să se facă tăcere. Privirile numai din cînd în cînd se îndreptau cătră nenorocita muscă care, îngreueată, de abiea zbură.

Directorul întră, spuse franțuzului ceva încet și apoi străbătînd clasa mă așeză în banca cea mai din fund.

Cinci-zeci de priviri fură ațintite asupra mea. Venisem ieū în locul nenorocitei muște.

Plec ochii și mă înroșesc. Băeții înteleg că mi-i rușine și vor să-și arate puterea lor. Unii șoptesc arătîndu-mă, alții rîd de hainele mele făcute de mama, în sfîrșit de la tîlpi până la creștet sînt de 50 de ori cercetat. Sînt mai reū de cît cînele în car; nu pot să ridic ochii, dar știu că toți se uită la mine, aud numai rîcnetul franțuzului care face spume ocărînd și cum scoate în genunchi la fie-care minută.

În sală ierău adunate trei clase: I-a și II-a primară și I-a de Liceū, și ieră lecția de franțuzește.

Pe lîngă toate nenorocirile mele înse îmi aduc a-minte de discursul mamei: mă îndrept băț, țin resuflarea de teamă să nu fac vuet, las minele în jos. Sînt țeapăn și stingaciū; ori-ce mișcare îmi pare că nu ie *cum se cade*, nu știeam cum să staū.

Dar trebuia să mă resuflu. Îmi ținusem suflarea prea mult—resuflăi atît de tare că trecînd priure dinți suflarea mă făcū *să șuer*: un șuer de locomotivă.

Scandal! — Cine a șuerat, întrebă franțuzul. Tac, mă roșesc, îngălbenesc, fac ochii cit două cepe, dar tac. Un vecin înse mă vînde, fiind iel iuvinovățit. Așa, așa îmi strigă profesorul într'o

românească grozavă așa ma-ga-ru-le verde! De abia ai venit și te trezești la oî. Vorbește! Ce taci! Cum te chiamă!

Și iearăși un grozav și silabisit: „Ma-ga-ru-le verde“. Amuțisem cu desăvîrșire. Ași fi voit mai bine ca iadul să mă înghită.

Băeții rid.— Un ris nervos mă apucă și pe miue. Rid cu hohot ținîndu-mă de pîntece.

În rîsul și vuetul tuturor se aude glasul franțuzului: „Ce porcariie ie aceasta? Ce? Rizî acum? În genuchi, afară, petit polisson, afară! afară! Și iearăși un: „mă-ga-ru-le verde“.

Nici acum nu mi-am putut da sama de ce așa fi fost mă-gariu verde; totuși ieu stăteam ca pironit pe bancă. Toți rid. Profesorul furios să scoală, mă înșfacă de după ceafa și *de-o aripă* mă scoate afară din rîndul băncilor, lîngă cel cu muștele.

În genuchi!

Ieu staî în picioare. Profesorul mă apasă de umere la pămînt; sub greutatea mînei franțuzului genuchiile vor să se îndoae; pantalonii înse strîmți și prinși cu calțavete pe pulpe, nu mă lasă. Din nou apăsare și ocări. De astă dată cad la pămînt: pantalonii crăpase și prin spărtura făcută în partea cea mai „puțin exprimabilă“ a trupului, cămeșa ieșise, întocmai ca și apa din stîncă, sub toiagul lui Moise. Hohotul devine grozav.—Unii țipă, alții latră, alții micrlăesc, toți rid. Rile și profesorul de *crima lui*.

Îmi ascund față cu amîndouă mînele și de astă dată hohotesc de plîns; lacrimile mele înse se pierd în furtuna de rîsete care domnește în clasă.

Îmi venea să fug în lumea mare; dar pe unde? Pentru aceasta ar fi trebuit să trec printre băeți și mai bine stăteam acolo cu obrazul între mîni. Deprins cu vieața și alintările casei, mă credeam în mijlocul iadului; apoi ca un fulger trecu prin gîndul mieu ocară mamei, pentru pantalonii, ocară amîndorora că „de ce am fost obraznic și tocmai de la început—ceea ce ie semu reu“.

Nu ținî înse mult nenorocirea mea. Sunetul clopotului îmi sfiși și pedeapsa.

* * *

Acum înse ieră mai reu. Băeții aveau *recreație*. Sînt înconjurat de toată clasa; unii rid, altora li-i milă, alții îmi trag cămeșa din închisoarea ieî. Sînt întîmplarea de căpetenei a zilei, sînt băetul cel mai mic, cel mai ne proteguit, cel mai ue cuoscătoriu în ale scoalei și peste toate întrasem în lumea lor printr'un scandal așa de ridicol. Mă compromisesem de la început, mă *luaseră înaintea*, băeții căci nu putusem să le impun respect. Sînt pier-

dut și poreclele curg ploae, în curînd vor curge și bătăliele a căror gazdă voiți fi.

Potcovariul, strigă unul și băeții în cor strigară Pot-co-variul! Ieră botezul mieu. Mai în urmă fui poreclit găină. Găină și potcovariu ieată numele mele de scoală.

Aceste toate din pricina pantalonilor și a discursurilor asupra „șinutei“ mele. În loc să fi scris vestitele versuri ale lui Șerbanescu, aveam dreptul să spun:

„In durerea mea păgîină
„De-ași avea putere, ieū,
„Ași luă pantalonii 'n mină
„Și-ași zvirli în D-zeu!...

Insfirșit sara veni.

Cînd ieșii din clasă găsii pe Zoița, care venise să mă iea a casă, în mijlocul băeților celor mari. Nu ieră urită tocmai Zoița și „superioriă“ găsisse de cuviință să glumească cu diusa.

Scăparăm, cu mare nevoie, pe poartă; iea urmărită de „superioriă“ ieū de „colegii miei“.

— „Da obraznici mai sînt cuconășii iștia—zeu așa!

— „Dar ce ți-au spus?

— Ia! sînt obraznici, nu trebuie să știi ma-ta toate. Trecînd din nou prin glodul uliței Sf. Haralambie în brațele Zoiței, am ajuns a casă.

Să spun tot ce am pățit, îmi ieră rușine și frică; rușine căci mărturiseam că sînt risul băeților și mîndria mea ar fi suferit, frică pentru pantalonii cari ierau noi. Zoița ni'a scăpat din preună cu Tudurachi, căroro numai le-am spus întîmplările mele; Zoița mi-a cusut, fără să știe mama, pantalonii, Tudurachi m'a mîngăeat.

Toată poezia scoalei din abecedariul zugrăvit, pierise. Nu raiul, dar iadul ieră de acuma „focariul luminei“: Franțuzul—Scaraoschi; băeții—dracii!

Noaptea am avut'o neliniștită. Visam pe superiori „legindu-se“ de Zoița: spuindu-i cuvînte ce nu înțelegeam și mie trăgîndu-mi cămeșa din pantalonii. Apărîndu-mă prin somn, îmi julisem pumnul, bătînd în părete.

Intrat în horă trebuia să joc. Am jucat.

Anul cel mai necăjit a fost anul acesta—căci îmi mîncasem lefteria de la început. Eram mai slab, mai nemernic de cît toți; toți prin urmare își arătau puterea asupra mea. Mi se descoperise partea cea slabă și atîta a trebuit. Nu aveam drept

nici să tac, nici să vorbesc, nici să pîrăsc, nici să sufăr bătaia, căci mă numeau prost pentru că nu le putem face nemică.

Dar lucrurile se schimbă.

Între prigonitorii miei cel mai grozav ieră și unul Mașotă nepotul celui mai bogat boieriiu din țîrg. Nu ieră zi, nu ieră ceas, nu iera minuntă ca să nu-mi facă ceva. La început am suferit până cînd am înțeles pricina nenorocirei mele. Tot ce-mi lipsea ieră curajul, ieram mișel; dar mișelia mă părăsi într'o zi.

— „Măi calicule! îmi strigă iel o dată la urechi așa de tare că mă amețise. Ieră acuma prea mult. Scos afară din mine mă întorsei și pocnindu-l pe Mașotă în ochiul îl trintii la pămînt ca leșinat. Cînd l'au sculat i se înflase ochiul cît o ceapă și ieră vînat—de te îngroză.

Scandal!

Sînt chemat de director în cancelarie, de profesori și de pedagogi. Un interogatoriū care țînă două ceasuri și care avu ca urmare că m'au pus la închisoare.

Morala tuturor stătea în această: „D-ta să bați un băet bogat?!“ Bogat? Tocmai de aceea l'am bătut că m'a numit *calic*, pare-că *calicisem* pe la ușa tătă-ne-său.

Am fost închis într'o odăe unde drept tovarăși aveam o întregă movilă de ciubote rupte și colonia de șoareci care se statornicise în iele.

Am avut *oficial* numai pîne și apă. „Colegiū“ miei înse, plini de respect pentru actul sevîrșit de mine, mi-au zvîrlit tot ce au putut „fură“ de la masă. În schimb și ieū le-am zvîrlit jumătate din ciobote cu șoareci cu tot.

Sara mi s'a dat drumul. Înainte de-a plecà a casă am vizitat pe dușmanul meu și i-am strîns mîna. Așa cereau legile „duelului“. Cavalerismul înainte de toate.

Mașotă ieste acum blind ca mielul și toți băeții mă iestî în cerul lor, sînt de acum scăpat, sînt de o potrivă cu toți ceialaltî.

Adio, bătăi, insulte, necazuri și înjosiri. Cu acestea s'a sfîrșit și anul.

Am petrecut vacanția judecînd asupra „nestatorniciei lucrurilor omenești“. Mă odihneam pe laurii miei. Ochiul lui Mașota mă scăpase.

Nu trebuie să mai spun că remăsesem repetent.

Const. Mille.

Sînt în lună vulcani ori ba?

— —

Credința că în lună sînt vulcani iese foarte înrădăcinată și o găsim prin toate cosmografiile chiar și în a D-lui Lucescu; deși se sculase cu atîta tărie în potri-va mea cînd vorbisem de planeta Vulcan și-mi arătă cum se dovedea că presupunerea lui Leverrier ieră greșită, într'un anuariu astronomic ieșit cîteva luni după ce scri-sesem ieu articolul mieu. D-sa spunea că astronomii nu vorbesc de cît de lucruri cu dese-vîrșire sigure, acuma am și ieu prilej să-i arăt cum toți astronomii au cre-zut că sînt în lună vulcani, deși nu-s. Ceea ce aduce și mai multă apă la moara mea iese că articolul lui Faye, pe care mă voiu sprijini, iese din anul 1881, 29 Ianua-riu și publicat în „Revue scientifique“ No. 5 de la acea dată și prin urmarea putea și trebuia să fie cunoscut D-lui Lucescu. Cluj Central University Library Cluj

Așa de bine ierau încredințați astronomii de ființa vulcanilor, încît se crezû de o dată că pietrele meteorice sînt azvirlite de vulcanii din lună: Laplace, Olbers, Biot, Poisson dovediră că dacă o piatră ar fi aruncată din lună cu o iuțală de cinci ori mai mare de cît a unei ghiulele, ar ajunge la pămînt. Mai pe urmă înse trebu-iră să se lase astronomii de credința aceasta, în adevăr nu se putu vedea nici o dată vre o erupție vulcanică pe lună. Prin urmare după cum se știea acuma că pe lună nu-s nici riuri, nici mări; tot așa trebuie să știm, că nu-s nici vulcani.

Ușor putem să ne înșelăm, dacă asemănăm figurele vulcanilor de pe pămînt cu ale așa zișilor vulcani de pe lu-nă, dar cu drept cuvînt spune D-l Faye în articolul D-sale că nu trebuie să uităm că pe lună ne fiind atmosferă ca a noastră nu putem deosebi dintre două lucruri luminate, care iese mai aproape și care mai departe, așa că punc-te în adevăr la o înălțime de o mie de metri dea-

supra suprafeței lunii se pot părea pe același plan cu altele cari sînt chiar la suprafața ieî.

Un vulcan de pe pămînt ieste mai ades un munte conic în virful căruia ieste un crater, dar fundul craterului ieste mult mai sus de cît poalele muntelui vulcanic; în lună înse așa numiții vulcani sînt niște puțuri adînci de 3 până la 4000 de metri, iar margina care încunjură puțul la partea de sus, de abiea se înnălță de cîteva sute de metri peste suprafața vecină a lunii! Ce asemănare găsiți între un asemenea puț și între un vulcan? Toate măsurăturile făcute de astronomi au dus la același rezultat: vulcanii din lună sînt puțuri a căroră adîncime ieste îndoită, întreită, împătrită cît a ridicăturii ce le încunjură. Aice trebuie să tragem luarea a minte asupra altei greșeli ce fac astronomii și care se citește în toate cosmografiile. Ni se spune că în lună sînt munți peste măsură de nalți față cu mărimea lunii, dar D-lor uită că înnălțimea munților nu se măsoară de cît de la o suprafață vecină sau îndepărtată, care să fie la nivelul mării și socotesc înnălțimea munților din lună din fundul puțurilor! Așa dacă un munte ieste nalt în adevăr de o mie de metri, îi mai adaog încă cîtava miî adîncimea puțului de la mijloc și ieată un munte de 4000 de metri fabricat gata!

Dacă ne ținem de adevăr trebuie să spunem că în lună sînt puțuri foarte adînci, cum nu se află nici unul pe pămînt, dar de munți de 4000 de metri să nu vorbim.

Dacă circurile din lună ar fi vulcani, ar trebui să vedem curenți de lavă ca la vulcanii noștri, dar în adevăr mărginitile circurilor sînt formate dintr'o materie topită care s'a vărsat în toate părțile împrejur și s'a învîrtoșat. Pe urmă pentru că să aibă vulcanii luna ar trebui să aibă mări, căci se știe că apa pricinuește erupțiunile vulcanice. Pe un corp ceresc nu poate fi altă materie explozivă de cît apa. Apa străbătînd în lăuntru ajunge la materii topite ori le topește chiar iea și amestecîndu-se cu dîusele formează lava, care face explozie

îndată ce pri'ntr'un chip se micșurează apăsarea care o silește să stea liquidă de și fierbinte de sute de grade. Pe lună nu numai că nu ieste acuma apă dar se pare că nici o dată n'a fost destulă pentru a face mări, saŭ cel puțin acuma nu se cunosc nicăeri pe lună urme cum ar fi trebuit să lese. Dacă am presupune că pămîntul nostru ar pierde apa, atunci chiar peste milioane de ani s'ar putea vedea din depărtarea la care ne aflăm de lună urmele rosăturilor ie; pe lună înse nu se vede nemică de acest feliu: Luna pare glob cu totul noŭ. Deși această idee a lui Faye se pare ciudată, căci ne mierăm cum de luna care s'a desprins din pămînt pe cînd acesta ieră încă gazos, să nu fi cuprins oxigen și hidrogen în destulă citime pentru a formă apă.

Nu poate fi îndoeală, după cunoștințele noastre, că globul gazos din care s'a făcut luna noastră a cuprins în sine oxigen și hidrogen, de vreme ce tocmai în păturile mai de pe deasupra ale pămîntului se află pe atunci oxigenul și hidrogenul. Dar faptele trebuie să stea mai pe sus de cît teoriile și dacă se poate explică istoria lunei fără apă, atunci se va găsi de bună samă vre un chip de a explică și cum de nu s'a format apă pe dînsa. Așă ar fi cu putință ca oxigenul lunei să fi fost întrebuintat în întregime pentru a formă alte combinațiuni chimice și să nu fi mai ramas pentru formarea apei și alte multe, despre carile ar fi de prisos a mai lungi vorba

Ieată cum își închipue D-l Faye formarea circurilor din lună:

Să ne închipuim o pătură de ghieată subțire acoperind gura unui fluviu mare, de pildă a Senei. Se știe că fluxul și refluxul se simte până la Havre și chiar mai sus. Valul fluxului virîndu-se sub ghieată, o va ridică încet încet fără a sfărma, pentru că nu se ține de maluri; dar închipuiți-v'o la un loc unde ieste prinsă: apa care vine va apăsă-o, și dacă se va face într'un loc o crăpătură, o deschidere, apă se va sui și se va vărsă în

jurul deschiderei o ridicătură nu tocmai naltă. La fluxul următoriu, se va petrece același fenomen; ridicătură ce încunjură deschiderea va crește și așa mai departe până ce se va ajunge la înălțimea până la care poate să se sue apa izbindu-se prin spărtură. Dacă ar încetă fluxurile și refluxurile apa s'ar îngheța în groapă la un nivel mai jos de cît suprafața primitivă a ghieței, am avea un circ asemănătoriu cu cele din lună numai foarte mic.

Ce-î drept acuma nu-s pe lună fluxuri și refluxuri și n'ar fi chiar dacă luna ar fi acoperită cu oceane, pentru că *acuma* stă luna neconținut cu aceeași față întoarsă în spre noi, din pricină că se învîrtește în jurul osiei sale întocmai într' atîta timp în cît se învîrtește și în jurul pămîntului. Dar această potrivire între amîndouă mișcările n'a fost chiar de la început. Pe cînd ieră încă topită se învîrtea mult mai iute în jurul osiei sale. Intocmai după cum vedem că se petrece lucrul cu pămîntul, care se învîrtește în jurul său de 355 de ori în timpul cît îi trebuie pentru a se învîrți o dată în jurul soarelui. După cum pămîntul a făcut pe lună să-și micșureze iuțala de rotațiune până ce a ajuns de o potrivă cu cea în prejurul pămîntului, tot astfel și soarele singur va face să se întoarne pămîntul în jurul osiei într'un an o dată; ajutat de lună, care, deși mult mai mică dar din pricina apropierei are mai multă înriurire, îl va opri mai degrabă. Slăbirea iuțelei de rotație se face prin ajutorul fluxului și refluxului și lucrurile se petrec întocmai ca și cum s'ar pune o *piedica* care să oprească întoarcerea în jurul osiei.

Pe cînd ieră luna învălită cu o coajă subțire iar între coajă și partea de la mijloc se află materie topită ierău acolo fluxuri și refluxuri cari lucraū asupra coajei subțiri întocmai cum a arătat D-l Faye în pilda cu ghieța de pe Seina și s'au produs circurile lunare cu toate formele lor așa de deosebite de ale Vulcanilor. Fundul ră-mănea, se înțelege, mai mult timp moale așa că se pu-

tea întâmplă o nouă năvălire din jos în sus și să se formeze circurile mai mici cari se întâlnesc une ori în fundul celor mari. Dacă vom presupune că materia din lăuntru va fi ridicat în sus conul din fund și că apoi acesta ca mai greu va fi căzut îndărăpt și va fi astupat deschiderea; atunci materia topită care umpluse puțul ne putînd da înapoi se va fi învîrtoșat și am avea un puț plin cu materie în loc de puțurile descrise pînă acum.

Pentru ca să se întîmple asemenea fenomen se cer multe împrejurări, deci nu ne putem aștepta să întîlnim pe lună multe puțuri de acestea împlute. Unul se cunoaște înse, și a fost făcut cunoscut D-lui Faye de astronomul englez Nasmyth. Acest caz vine cum se poate ușor înțelege în sprijinul teoriei lui Faye.

Iată cum își încheie D-sa articolul după care am făcut cunoscută teoria de față: „Luna n'are vulcani, pentru că n'are acum și n'a avut nici o dată mări; circurile lunare nu samănă de cît dacă nu le luăm bine a mințe cu vulcanii noștri, măsurăturile nimicesc ori ce potrivire; circurile sînt puțuri și formarea lor ieste datorită pricinilor cari sînt silit pe lună să stea spre noi în totdeauna cu aceeași față.“

Voiu să amintesc înse că ieste încă o teorie care caută a explica circurile din lună prin izbiturile pietrelor meteorice și în adevăr luna ne avînd atmosferă care să primească întăia ciocnire a meteoritelor și să le slăbească iuțala, acestea vin și lovesc suprafața lunei cu iuțeli peste măsură de mari, iuțeli de multe ori mai mari de cît a ghiulelelor din tun. Poate cineva să-și facă idee de efectul ce fac aceste lovituri asupra lunei. Căldură pricinuită ar fi în stare să topească coaja lunei pînă la mari adîncimi. Să nu uităm că după teoria lui Schwedoff în stațiile interplanetare se mișcă și mase de ghieață și prin urmare că materiile topite din lună ar putea căpăta și ghieață și prin urmare apă care să le facă să explodeze.

Ori cum ar fi deși nu se poate nega și efectele pie-

trelor meteorice orî de grindină și s'ar putea astfelîu explică și luminile văzute pe lună în timpul unor întunecimi totale de soare; dar tot mi se pare că teoria lui Faye ne face mai bine să înțelegem formarea circurilor adînci de miî de metri precum și toate amănuntele chiar cele mai rari, cum am arătat mai sus.

Ioan Nădejde.

Monologul lui Barbu lăutariul.

Dragi boeri de moda nouă
Buna ziua vă zic vouă
Ieu mă duc mă prăpădesc
Ca un cîntec bătrînesc.

Eu sînt Barbu lăutariul om vestit în toată țara
Din Galați și pînă la Herța glasul meu e cunoscut;
Căci prin curți resună iearna și prin crînguri toată vara:
Cîntă luneî ce resare mîndre doine din trecut
Ieu sînt Barbu lăutariul, nu e nuntă fără mine
Nu e dor destul de mare glasul meu să nu-l aline
Nu e chef și bucurie fără dragul meu arcuș
Fără scripca mea vestită drag al horelor culcuș.
De vă doare inimioara după negri ochi de mnră
Sau de dorul vă muncește și vă stoarce mult amar,
Ce mai plîngeți?... Ian mai bine să vă zic ceva din gură,
Să vă țin nu of! să ție pînă mîni, n'aveți hăbar!
Și pe urmă o aghioasă știți colea din vremea veche
De pe cînd bivel spatariul puneș șapca pe ureche
Antereu 'n briu ș'în mîna cu păharul de pelin
O duceam așă trei zile și trei nopți sub ceriî senin;
Să vă cînt ca'n vremea veche cum cîntam la zile mari
Pe cînd unul iera Barbu starostele de cobzari!

Oh! mi-aduc mi-aduc aminte!.. Timpuri dulci ș'însnienate
În cotro v'ați dus acuma de pe lumea cu păcate,
Care peșteră v'ascunde să mă duc la gura ieî
Glasul meu voi îl cunoașteți, de-ași-cîntă voi fără doară
Ați ieș spre mîngîierea sduncinați anilor miei.
În cotrô?... Sermană mînte fără preget timpul zboară
Aniî trec cu regegiune fruntea noastră se zbîrcește
Ochiul slab abiea mai vede în piept glasul răgușește

Mina tremură calică neputînd să mai muncească
Cere milă de la oameni ce-ades uit s'o miluească!...

Să cei milă tu măi Barbu?.. milă tu săracă lume
Toate visurile tale sînt o drojdie cu spume
Spuma trece spulberată dar la inimă pătrund
Drojdiile de pe fund!

Drojdiile!. calicie!.. o tu soartă ticăloasă,
Cruut balaur omenirei tu storci măduva din oase
Tu ne faci flămînzi să plîngem și de frig să tremurăm
Tu pe paie putrezite ne așterni să ne culcăm
Tu ne pui blăstămuri 'n gură ce-l scuipăm cu'nversunare
Cătră ceriul fără milă fără ăleacă de 'ndurare
Tu flămîndă calicie și blăstăm asupra tal...

Ai cîntat sermane Barbu, astăzi numai poți cînta
Glasul tremură și lumea cîud te-aude miorlăind
Nu te'ntreabă de-ți ie foame dar te șueră rîzind
Unii spun că-s bat și alții ca's o javră răgușită,
Dar de foamea mă muncește sau de frigul mă omoară
Ce le pasă celor cari stau sătui la sobușoară:
Crapă lemnule, frățică... de căldură ieî asud
Ș'al sărmanilor de afară glas de jale nu aud.
Pe pămînt să vie-acuma ca o neagră vijelie
Și să măture din cale-î tot ce-i spurcat, uricios
A bogăților palaturi și bordeiul ticălos;
Să pierim și să ne stîngem ca ceaușa din cuptoriu
Cîud prin hornul plin de gheață suffă'un vînt vijitoriu!..

Urlă cînele la lună dar zadarnic lehăiește
Ca și omul cînd la ceriuri zi și noapte se bocește
Nu din ceriu și nu din lună va veni milostivire
Pentru bieta omenire!

Ceriul?.. E pastiu să vede căci de cînd deschis'am ochii
M'am rugat mereu și pus'am leturghii să zică popii
Dar de geaba căci pe drumuri urgisit acum remîn
Ca și cum ași-fi păgîn!..

Eac'așă!.. Dar ce zădarnic să măi lehăiesc din gură
S'arunc ceriului cuvinte de birfeală și de ură
Cînd năcazul isvorește de la oameni pe pămînt
Carii sug din trupul nostru ca și viermii din mormînt.

Singuri voi sînteți de vină traiul nostru de-î urgie;
Căci priiviți cu nepăsare cum pierim de calicie,
Cum ne stîngem pe sub garduri doborîți de mîi nevoi
Și flămînzî ca vai de noi!

Reul, de la voi ne vine, ura noastră să v'ajungă
Să pieriți ca pleava'n nourî, voi ciocoi rătunzi în pungă,
Neamul vostru să se steargă măturat de pe pămînt
Ca și pulberea în vînt!...

Căci a relelor măsură s'a umplut de curge 'n lături
Și gunoiștea de veacuri ce-a crescut tot pături pături
Eat'acum sosit'a ceasul din ogrăzi s'o măturăm
Și de rele să scăpăm!

Ce-ai grăit?.. sărmane Barbu, bine zeu! că lumea-î surdă,
Căci de-ar ști ar spune-o'ndată că de bine ție-ți zburdă
Că te'ntorci de la beție și'ncă nu te-ai desbătut
Pe cînd tu ca vai de tine de trei zile n'ai mîncat.
Zeu așa!.. Căci cine-ar crede că tu Barbu cel vestit
O s'ajungi flămînd pe strade să te duci la calicit.
Și cu toate-aceste ieată soarta mea ce-mî pregătește
De mi-î frig și stau de geaba foamea cruntă mă muncește
Și de ies nițel pe uliți suflă vîntu'n antereu,
Numai știe Dumnezeu!

Ei și-apoi?.. Așa-î norocull.. fost'ai lele cînd ai fost
Am mîncat de toate cele azi să vede-î zi de post
Suflă vîntul, las să sufle ceasu-î reu, va fi mai bun.
Să te'ntărți așa de geaba trebui zeu! să fii nebun!
Nu! zădarnic nu mai plînge șterge lacrimile tale
Căci norocul ce se duce să-l întorci nu poți, din cale
Las să treacă vijeliea și te mîngăie mereu
După nori ș'întunecime vine vesel curcubău.
Zicătoarea nu-î minciună: cînd norocu-și schimbă pasul
N'aduc anî ce-aduce ceasul!

Azi e reu, dar mîni bine va fi'n lume fără doară
Pentru noi sărmanî nemernici traiul azi e greu povoară.
Azi pe lumea ticăloasă viclenia împărătește
Azi a reului urgie pe pămînt ne fugărește
Și de vrați să știți o vorbă vă voiți spune-o,pe furiș:
„Tot e putred de la talpă până sus la coperiș“.

Dară mîni?... O zi ferice, soare mîndru de dreptate,
Vom scăpă și noi odată de nevoi și de păcate

Și voioși ca păserele ce 'n văzduh se prăpădesc
Vom nunti pe urma celor cari azi ne prigonesc.
Vom scăpa!.. căci lumea veche în adînc se prăbușește,
Temeliea-î zdruncinată, dărmătura se pornește
Tencueala se desprinde, cărămida se fărîmă

Și zidirea se dărîmă!...

Din trecut nu mai rămîne decît colb și'n moșunoaie
A zidurilor căzute dărmătură și gunoaie,
Până vine-o vijilie înger bun mîntuitorii
Ce le spulberă prin nouri șuerînd îngrozitorii.
Și pe urmă altă lume mai frumoasă și mai bună
Din fărîme 'mprăștiate cu încetul se adună
Altă lume, lume nouă unde reul e poveste,
Unde-î totul pe dreptate unde ură nu mai ieste
Vis frumos ce ne desmeardă cînd amar ne chinuim
Și ne-ajută fără voie reul azi să-l suferim!...
Vis, minciună, mîngîire, cap stricat și minte goală
Gîndul tău se prăpădește parcă-î zeu! muncit de boală
Lasă visurile naibe! și gîndește-te mai bine
Că iești gol, uscat de foame, năcăjit ca vai de tine,
Pleacă capul, cere milă, fii smerit nu lehai

Căci amar te vei căi!...

Dragi boeri de moda nouă ieșu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cîuteac bătrînesc!

Dar lăsați încă o dată să vă cînt din vremea veche,
Glasul meu o doină mîndră să vă plîngă la ureche;
Știți o doină tînguioasă, dor amar să vă cuprindă
Și-a trecutului poveste foc în piept să vă aprindă,
Căci de vremea-î azi urîtă greul azi de ne doboară
Noi bătrîni cu barba albă trăieam bine-odinioară
Cînd pe lumea stearpă astăzi ieră mană și bielșug
Și o dragă 'mbrățișare unde azi ie viclesug!...
Ah! ieram și noi bătrîni!... Dar de geaba mai grăiesc
Și zădarnic! alte vremuri vouă azi vă amintesc,
Caraghioji vă par bătrîni și trecutul fără haz,
Cînd v'aud plesnesc de ciudă și-mi dau duhul de năcaz.
Să lăsăm dar toate baltă!... Dragi boeri de moda nouă
Cu trecutul ce se uită buna vreme vă zic vouă
Anii trec și omul trece lumea nouă se îngheabă
Ca de-o haină zdrențuroasă să scăpați de noi vi-î grabă,
Dragi boeri de moda nouă
Buna ziuă vă zic vouă,

Dar mă tem s'aud în urmă oameni buni ce mă doresc
Ca pe-un cîntec bătrînesc!

Bruxelles Ianuar 1883.

A. C. Cuza.

Origina ființelor viețuitoare.

Ieată o chestie care a dat de lucru oamenilor gînditori din toate timpurile și care a slujit de armă celor ce voeau să dovedească că lumea nu s'a făcut prin lucrarea materiei în mișcare numai, ci prin amestecul unei ființi închipuie, numită D-zeu. Asemenea chestie greu putea fi dezlegată în vremile trecute, cînd științele ierau încă în fașă și cînd, cum le ieste obiceiul, filosofi creștini se foloseau de lipsele științei pentru a așeză domnia lui D-zeu în partea încă neluminată de cercetări serioase. Acuma înse putem să răspundem la toate întrebările în privința începutului ființelor viețuitoare, deși nu putem să ne dăm sama cu de a măruntul despre adevărata cale care a dus de la corpurile neorganice, moarte, la cele viețuitoare.

Multă vreme s'a crezut că combinațiile organice sînt făcute cu totul după alte legi de cît cele neorganice; se credea că o putere numită *puterea vieței* supunea atomele materiei obișnuite cu totul la alte puteri de cît acele ce lucrează în chimia neorganică și că puterea vieței ținea cu sila legate împreună elemente cari altfeliu nu s'ar fi împreunat. Încet încet a fost lăsată de o parte și puterea vieței, căci s'a dovedit prin propășirile chimiei organice că nu se sînt lucrînd alte pricinî în formarea combinațiilor chimice din cari se alcătuesc ființele viețuitoare. După starea de acum a fizicei și mai puțin putem primi *puterea vieței*; căci acuma am ajuns să nu mai primim nici puterile fizico-chimice, ca: atragerea, respingerea, electricitatea, etc și le-am înțeles pe toate că

nu-s de cît feliori de mișcare ale materiei ordinare ori ale eterului.

Din punctul de vedere al științei de acuma care nu primește în întinderea fără margini de cît *materie în mișcare* nu încapă nici o îndoială că ființele viețuitoare sînt ca și cele neorganice tot grupe de atome în mișcare și altă nemică.

Dintre învățații cari nu mă primeau putere de viață și cari își închipueau ca și noi ca ființele vii au luat naștere în mod natural fără minuni, ierău unii măi grăbiți. Aceștia de pe experiențe făcute fără luare a mințe au tras încheere că mulțime de animale și de vegetale destul de complicate pot să iea naștere fără părinți, din materia organică în putrezire. Vestit a fost în această privință Pouchet în Franția, acest învățat și-a dat osteneală să dovedească că infuzorii se pot face din materii organice de a dreptul. Dar ostenelele au ramas zădarnice: cercetările lui Pasteur și ale altor protivnici ai lui Pouchet și ai școalei acestuia au dovedit pe deplin că în toate cazurile în cari Pouchet și cu ai lui credeau a avea animale sau plante făcute fără de părinți, în adevăr căzuseră din aer sau fusese viriți altfelii *germenii* ființelor viețuitoare cari se desvoltau. Decî așa numita *heterogenie*, adecă teoria nașterii ființelor vii de a dreptul din materiile organice în putrezire a fost dată la o parte; nu măi vorbesc de acei cari credeau că se pot face șoareci din grîu și din zoală, insecte din busuioc ori larve de insecte (viermi de cadavre, etc) din materiile organice din trupul omenesc, ca vestitul filosof-poet D-l Macedonschi; asemenea visuri, de mult nu-și măi au apărători printre oamenii cari știu ce înșamnă chestie științifică.

Pe de altă parte ierău lucru vădit că ființele viețuitoare trebuie să fi ieșit printr'un chip oareși care din materia ordinară; nu măi atîta ne folosî lupta cu heterogeniștii că ne lămuri că nu trebuie să ne așteptăm a vedea făcîndu-se prin sinteză nici cele măi simple ființi ce-

lulare, creceterile trebuiau să se mărginească asupra materiei fundamentale din care toate ființele vii: animale și vegetale, sînt făcute, adecă asupra *protoplasmei*. Dacă vom înțelege cum s'a făcut protoplasma, vom avea pe urmă de cercetat cum s'au despărțit gomoloațe dintr'însa și au luat ființă neatîrnată, cum în acele bucățele omogene de protoplasmă s'a format o parte mai virtuoasă, *nucleul* și alta care a învălit ființa vie, *membrana celulei*. Apoi vine cercetarea, cum din ființi din cîte o celulă (monocelulare) s'au format ființi compuse din societăți din ce în ce mai numeroase și mai complicate de celule. Dar aceste chestii sînt departe de începutul vieții pe pămînt și au primit deslegare prin cercetările darviniștilor cari au arătat cum trebuie să ne închipuim trecerile de la celulele de la început până la om de o parte și păuă la cele mai nouă și mai complicate plante. Acuma să ne întoarcem la *protoplasmă*. S'a dovedit că vieța nu atîrnă de la organizare, ci de la protoplasmă, ființele cari n'au nici organe nici organizație ci sînt curat numai bucăți de protoplasmă trăesc și se pot găsi la dînsese toate funcțiile de la ființele cele mai complicate. Ființele curat protoplasmice se hrănesc, cresc, se înmulțesc, sînt, se mișcă—intr'un cuvînt sînt viețuitoare. Funcțiile ce-s făcute la animalele mai înnalte de sistemul nervos, de al mușchilor, etc, se fac de protoplasmă și în aceste sisteme și în ființele curat protoplasmice.

Înainte de a merge mai departe pentru a vedea cum s'ar putea explică formarea protoplasmei, voiă arată cu mierare până la ce lucruri de rîs au împins pe unii oameni învățați ideile greșite. Pentru a nu explică mecanic începutul vieții pe pămînt și-au închipuit că viețai au fost aduse pe pămînt de pietrele meteorice! Adecă că pietrele căzătoare din ceriū, fiind, măcar unele, bucăți din corpuri cerești pe carile au trăit plante și animale, au putut aduce pe pămînt ouă de animale și seminte de plante, carile căzînd pe pămînt și aflînd loc potrivit s'au dezvoltat și au împlut pămîntul. În adevăr iese lucru

de ne tăgăduit că sînt pietre meteorice în cari s'a observat pături de prund, materii cărbunoase, etc și ca în lăuntru acestor pietre s'ar fi putut aciuă germeii de ființe vii; dar prin această presupunere n'am explicat începutul vieții în general, căci cum s'au născut ființe vii pe planeta din care s'au format meteoritele de cari am vorbit? Până unde vom putea tot trimete începutul vieții? La urma urmei măcar în nebuloasa noastră, în nemăsurat de marea cale a robilor, care cuprinde milioane de sisteme planetare: fie care cu soarele său, trebuie să se fi început unde va protoplasma; căci a fost o vreme cînd toată calea robilor a fost compusă numai din materii gazoase și fierbinți, adecă în așa stare în cît ar fi o nebunie a crede că puteau trăi germeni de ființi viețuitoare într'insa. A crede că în nebuloasa noastră au venit germeni de la alte nebuloase ar fi prea din din cale afară de mare nesocotință, pentru că mergînd niște meteorite mii de ani prin întinderile foarte reci s'ar fi recit de ajuns pentru a face ori ce vieată cu neputință în lăuntru lor.

Deci nu ne remine de cît se căutăm istoria protoplasmei aice pe pămîntul nostru.

Întăiū ieste afară de ori ce îndoială că pe pămînt n'au fost totdeauna ființe vii ori protoplasmă măcar, căci toa'e cercetările ne arată că pămîntul a fost odinioară gâzos și foarte fierbinte, în cît nici nu putea fi vorbă de ființe viețuitoare ori măcar de protoplasmă.

Așa dară numai după ce a prins pămîntul coajă, s'au așezat oceane și s'au recit pentru a putea să viețuească protoplasma într'insele, a putut să se facă aceasta în apele mării și apoi dintr'insa ființi viețuitoare, carile tot perfecționidu-se s'au înmulțit și aū cuprins și uscatul:

În adevăr sînt mulțime de dovezi că toate ființele viețuitoare se trag din restrămoși cari aū trăit în marea. Între altele se știe că celulele din cari se compun animalele și plantele trăesc ca niște animale marine. Noi sîntem ca o societate de infuzorii. În liquidul ce trece prin pereții vaselor capilare se scaldă celulele din organism,

își găesc hrană și oxigen, leapădă materiile netrebuitoare și trăesc într'un cuvînt întocmai ca niște infuzori; deosebire numai că ligidul în care trăesc celulele ieste foarte bine îngrijit și cuprinde cu îmbelșugare toate cele trebuitoare și că sunt luate măsuri de a-l ținea în bună stare aducînd într'insul materii folositoare și scoțînd pe cele nefolositoare sau stricătoare. Vedem în acest punct o amintire de viață în mare a restrămășilor noștri.

Pentru a dovedi că protoplasma a putut să se facă în apele mării, să vedem ce rezultat ne dă chemia organică

(va urmă).

I. Nădejde

Cel cu peștele.

BCU Cluj Anecdota populară. library Cluj

Un om, tocmai cînd se pusese la masă, se pomeni cu un oaspe

La masă avea borș cu pește. Peștele ierăscos de o parte într'un talger.

De oaspeți la masă nu prea ieră bucuros omul, dar fiind că venise ce ieră să facă? Să strice obiceiul? Ii zise:

— Avem borș cu pește, vină și gustă măcar.

— Iaca vin îndată, zise oaspele suflecîndu-se, am să mininc chiar de-a binele, că-s flămînd...

— Ca să mininci de-a binele nu prea ieste de unde, zise gazda.

-- Nu face nemică, trebuie să ne mulțămim cu mult pușm ce ne dă D-zeu, făcu oaspetele și se așeză la masă.

Cei de gazdă mincau borș, iar iel se dădă pe lingă talgerul cu pește și începă să minince ca dintr'al lui.

Omul de gazdă văzîndu-l ce are de gînd, voi să-i dee a 'ntelege:

— Mai poftim, mă rog, de minucați și borș.

— Nu. Nu vă supărați. Poftim pe Dumne-voastră, lasă, că-i bun și peștele.

— Dă, îi bun iel, d'apoi și scump. . .

— Dacă, zeu, și face . . .

Văzind că nu-l chip s'o scoată la capăt cu dînsul, încercă doară l'or putea face să lese mîncarea.

Oaspele ieră călare.

— Ieaca, prietene îți fuge calul.

Na! făcù iel, înșfăcînd de pe masă talgerul cu pește. Auzi, bată-l D-zeu, hăram, nici n'am cap să mănînc... și poruî cu talgerul în mîna pe ușă strigînd la cal să stee.

Gazda după dînsul.

— Stai, mă rog, de ce ieî peștele.

— Apoi ce, vrați să-l gătiți până ce voiü veni?

— Brel... dar gros mai iești de obraz!!..

— Hei!.. încă pe mine m'au năcăjit niște friguri, dar pe fra-te-mieu să-l vezi?

Th. D. Speranță.

Crierii lui Gambeta.

Mai nu ie jurnal care să nu fi scris despre „ilustrul om de stat“. Au zis tot ce ieră de zis, așa că ar fi de prisos se mai începem a cînta aceleași lucruri. Unii l'au lăudat, alții l'au ocărit, ca de obicei. Fiind om însemnat a trebuit să i se observeze cadavrul cu de amăruntul, iar mai cu samă crierii au fost cîntăriți și dați spre studiu doctorului Mathias Duval.

Și noi vom avea de zis ceva tot despre crieri, bine înțeles în interesul nostru, căci alt-feliu puțină însemnătate ar avea pentru noi crierii lui Gambeta.

Fără îndoială că toți cetătorii noștri știu cine a fost Gambeta. Și nime nu ar îndrăzni să zică că iel nu a fost, șiret, ghibaciū, în orî ce a întreprins, și foarte inteligent de vreme ce a știut să poarte politica Franției pe degete, lucru ce nu l'ar fi putut face un om cu inteligență de mijloc. Cu toate acestea pentru spaima celor ce cred că o inteligență mare nu poate fi de cît în niște crieri mari: „crierii lui Gambeta nu au cîntărit de cît 1150 de

grame“, mai ușori de cît media la femei, care ie de 1208 grame după Wagner! Să mai spunem încă că iel a fost un om destul de zdravăn, așa că dacă am raportat încă greutatea crierilor la a trupului ar fi cam puțin „eloquentă“ pentru protivnicii noștri. Sint strînși, cum zice românul, „între ilău și ciocan“; căci crierii lui sint mai ușori de cît ai femeilor, și nici se poate tăgădui că n'a fost inteligent. Așa că ie nostim să-i vezi cît de ușor au recunoscut bărbații niște rezonăminte pe carile nu voeau să le ia nici în o samă, cînd n'aveau nevoie de iele și le ierau protivnice. Și-au schimbat părerea cu iuțala acului magnetic.

La început cînd ieram învinovățite că avem crierii mai mici și că prin urmare sintem mai proaste de cît bărbații, căutam a ne apăra aducînd argumente destul de logice și nu voeau să le ia în samă. De ziceam că inteligența nu atîrnă numai de la greutatea crierilor și că se poate să aibă o mare însemnătate fineța crierilor, numărul celulelor, numărul polilor acestora, ni se zicea că ce să mergem la lucruri necunoscute și nefericitul nume a cîntariului resună neconținut. De arătăm că aș mai fost oameni inteligenți cu crierii mici, se zicea că aș fost niște excepții. Bine, dar excepțiile trebuiesc explicate, și dacă sint între bărbați unii cari fac excepții de ce n'ar fi femeile toate excepție? Dar nu ie de mierare căci ca, în tot deauna glasul asupritului nu se aude. A convinge pe unul care nu voește sîngur să se convingă e cu neputință; cînd vede că i-ai răsturnat toate argumentele la pămînt și că nu mai are ce răspunde, atunci îți zice că o simțire năuntrică îi arată că iel are dreptate; așa că discuția, cred ieu, că se face de obicei pentru ca cei neutri să nu fie duși în eroare, iar cît să nădăjduiești a convinge pe adversariu e de prisos, orî trebuie se ai a face cu un om prea de știință și prea cinstit și care mai pe sus de toate să nu aibă prejudiții.

Cu litere de foc îmi stau înaintea cuvintele rostite de Dl. Maiorescu: „Cum am putea încredința soarta popoarelor pe

mîna unor ființi a căror capacitate crăniană ie cu zece la sută mai mică? Abiea ajung astăzi crierii cei mai desvoldați pentru a conduce o națiune pe calea progresului și a prosperității materiale“. Și priviți, nelegiuire, s'a încredințat soarta Franței, măcar în parte mînilor unui om cu crierii mai mici de cît o cer cumpenele.

De sigur se așteptau bărbații ca crierii lui Gambeta să fie de o greutate mult mai pe sus de cît medea ordinară a bărbaților; și care nu le va fi fost mierarea, cînd îi găsiră mai mici de cît medea crierilor de la femei. Fără să aștepte ca cineva să-i învinovățască începură a ținea discursuri academice; zicînd, că greutatea singură dovedește puțin lucru și că trebuie de ținut samă de partea anterioară, de fineța țesăturilor, etc . . . Poate dacă Gambeta n'ar fi fost așa de ocupat cu alte treburi ar fi strigat și iel în vre o conferință publică. „Cum se încredințăm . . . “și așa mai departe. Ori cum ar fi crierii lui Gambeta au dat o lecție destul de bună celor înfumurați de greutatea crierilor bărbătești.

De un lucru înse ar trebui să se teamă bărbații; căci după cum s'a născocit un instrument cu care se poate observa dacă cineva lucrează cu mintea ori ba, se poate tare bine să se inventeze vre un mijloc de a se cîntări crierii oamenilor de vii, și atunci, vai! tare mi-i frică că tocmai cei mai aprinși și mai inverșunați în contra femeilor să vor descoperi că au crierii mai mici chiar absolut, căci relativ cu corpul am arătat că bărbații au crierii mai ușori de cît femeile.

Ori cum ar fi până la o așa drăcească născocire, sfătuesc prietinește pe toți acei ce strigă în contra crierilor femeii, de a nu face parte din vre o societate „de disecție mutuală a crierilor“.

Sofiea Nădejde.

Petru Aaron în istorie și în „Tineretea lui Stefan cel Mare“ a D-lui I. P. Florantin

Înainte de a privi „novele istorică“ a D-lui Florantin din punctul de vedere al artei să o vedem cît prețuește ca istorie. Noi credem că novela istorică trebuie să fie samă de adevărul istoric cu cea mai mare strășnicie, nu înșamnă aceasta ca nu este deosebire între istorie și novelă, trebuie înse să spue tocmai așa cum arată istoria că se petreceau faptele într'o vreme și să nu plămuească oameni și întâmplări cu neputință nu numai în vremea de care-î vorba, dar chiar nici într'o vreme ori care. Când se apucă cineva de făcut novele istorice și întrebuițază persoane cunoscute, adecă pe Stefan cel Mare, pe Petru Aaron etc. trebuie, dacă vrea să nu se facă de rîs, să nu le pue în gură vorbe nepotrivite cu caracterul lor istoric, nici să-î descrie făcînd fapte ce n'ar fi făcut ieî nici o dată. Dar la ce atîta teorie, să venim mai bine la fapte.

Istoria ne arată cu dovezi neînvînse că Petru Aaron a fost fiu al lui Alexandru cel Bun și anume ieată ce dovedă aduce pentru acest fapt D-lu Picot în *Chronique de la Moldavie* depuis le milieu du XIV siècle jusqu'à l'an 1594 par *Gregorie Urechi* Paris 1878: la pag. 69 în nota însemnată cu * * ne arată ca Petru Aaron făcu la 1456, jurămînt de credință regelui Poloniei și citează o bucată din *inventariul* documentilor aflătoare la Cracovia etipărit la Paris în 1582, care sună: „*Petrus, palatinus Moldaviae, more majorum suorum, Alixandri patis, Eliaet Stephani fratrum, praestat homagium et fidelitatem, etc*“ Petru domnul Moldovei, după obiceiul strămoșilor săi, al lui Alexandru părintele lui, al fraților lui Elia și Stefan etc. . . ! Prin urmare dacă Alexandru ieră tatăl lui nu încăpe îndoeală că Petru Aaron ieră fiul legiuit al lui Alexandru cel Bun. Tot așa zice și D-lu Lambrior în *„sul D-sale de la școala militară din Iași. Acolo vedem*

și un tabel în care se arată că Alexandru cel Bun a avut 4 fii legiuiți: Iliăș, Ștefan, Petru Aaron, Alexandru și unul de la o femeie fără cununie, Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare.

Acest Petru-Aaron domni de două ori în Moldova întâi apucă, se pare, tronul țerei de sus, acolo ieră pe la 1444, cînd făcù o danie mănăstirei Probota (arch. ist. Hîjdău I p. 113 citat de D-lă Lambrior); pînă la 1448 domni împărțind țara cu Ștefan fratele său mai mare, după uciderea acestuia de cătră Roman (feciorul lui Iliăș al lui Alex. cel Bun) domni împreună cu ucigașul Roman. Mai pe urmă se iscară neînțelegeri între moș și nepot și petru Aaron ajutat de cumnatu-so Ioan Corvin căruia îi dădù Chiliea, alungă pe Roman și remase singur domn. Apoi se pare că domni împreună cu Ștefan, al doilea fecior al lui Iliăș, pînă ce acesta îl alungă cu ajutoriū leșesc tocmai pe timpul cînd Corvin ieră incurcat în lupte cu Turcii și nu avea cum să-i dea mină de ajutoriū. Izgonirea trebuie să fi avut loc prin anul 1448.

A doua domnie începù la 1451, Petru Aaron năvăli pe neașteptate în Moldova, puse mina pe Bogdan (fecior al lui Alexandru cel Bun și care apucase tronul la 1449) și-i tăe capul la Răușeni. După aceasta domni un timp împreună cu Alexandru al patrulea fiu al lui Alexandru cel Bun. Alexandru murì la 1454, atuncì se sculară doi pretendenți la tron: Barendiū, un litvan neam cu familia domnească și Ștefan al IV-lea fiul lui Bogdan cel tăet la Răușeni, acest Ștefan ieste cel numit după aceea Mare. Ștefan cel Mare bate și alungă pe Petru Aron la 1456; acest din urmă trăi mult timp în Ungaria și căută să apuce ieră-și tronul și tocmai în 1469 izbutì Ștefan a-l prinde în țara Secuilor și cum îl prinse îi și tăe capul. Istoria ne vorbește de Petru Aaron cu începere de la 1429 (vezi Archiv. Hîjdău I p. 122, citată de D-l Lambrior), cînd se spune că Alexandru cel Bun avea patru fii, între cari îl vedem și pe dînsul și pînă la 1469, cînd moare omorît de Ștefan cel Mare.

Să vedem acuma ce ne spune D-l Florantin în no-vela sa istorică, tot despre acest om:

Înainte de toate nicăeri nu ne spune autoriul că Petru Aaron ieră fecior adevărat al lui Alexandru cel Bun; din potrivă se vede lămurit că-l privește ca pe un om de rînd. În adevăr la pag 5 cetim:

„— Șerpoi! mă sciū toți de fecior de domn? Șerpoi! respunse.

— După cum m'ai dăscălit, Măria Ta.“

Negreșit înse că nu ieră mulți oameni în Moldova carii să nu fi știut că Petru Aaron ieră feciorul lui Alexandru cel Bun și n'avea mulțimea nevoie de a fi dăscălită pentru aceasta.

Petru Aaron domnește, după D-l Florantin, o singurădată după ce răstoarnă pe Bogdan. Dar cum îl răstoarnă? După istorie Aaron năvălește pe neașteptate cu ajutorii streine, prinde pe Bogdan la Răușeni și-i tae capul; după D-l Florantin, care ține coloarea locală și obiceiurile timpului ca nevrednice de a fi luate în samă, Petru Aaron a fost vel-armaș la curtea lui Bogdan, a făcut o conjurație de „doisprăzece“ în care a tras și pe Ștefan cel alungat de la curte, tot prin intrigile D-lui Florantin; și prin cei „doisprăzece“ a turburat țara și a venit apoi cu alaiul la Bogdan în „munți“ să-și bată joc de dînsul.

Acest Petru Aaron ieră însurat cu sora lui Ioan Corvin, după D-l Florantin înse îl găsim „amorezat“ de Elena, mama lui Ștefan și soția lui Bogdan. Acest amorezat vechi nu-și uită iubirea nici după douăzeci de ani; de vreme ce se încearcă a înduplecă pe Elena, prinsă, să fie femeea lui și Doamna Moldovei, îndată după uciderea lui Bogdan și puțin înainte de a ajunge Ștefan domn!

D-l Florantin omoară pe acest schilodit Petru Aaron, în potriva căruia are o ură neînțeleasă de mine, chiar îndată, înainte de suirea pe tron a lui Ștefan; pe cînd în adevăr Petru Aaron a fost tăet din poronca lui Ștefan tocmai la 1469 decă 13 ani după suirea pe tron.

Dar ce face pentru D-l Florantin, o deosebire de 13 ani!

În numărul viitorii voiți arată că autoriul cunoaște tot așa de bine pe Bogdan și pe Ștefan cel Mare, apoi voiți vedea cum știe D-l Florantin a înjgheba o novelă. Cetitorii noștri cari îl cunosc de la critica în potrivă lui „Decebal“, vor vedea că D-sa urmează tot aceeași cale.

(Va urmă)

Verax.

Hrănirea artificială.

Ieste dovedit că acei ce nu se hrănesc bine, fie din sărăcie, fie din pricină că stomahul nu poate mistui, fie din alte pricini sînt foarte supuși la oftigă. Apoi cei ce au tubercule în plămîi se înbolnăvesc și la tubul digestiv și nu mai pot mistui ca niște oameni sănătoși, așa că prin această slăbire a hrănirii li se mai îngreuează boala și li se grăbește moartea.

Indată ce un tuberculos nu se mai poate hrăni din vre o pricină ori care ar fi, toți doctorii nu se mai așteaptă de cît la o moarte neîntîrzieată și-i tot spun: *să mînce mult*, îi dau: vin, extract de chinchina, carne friptă, arsenic, untură de pește, iodură de fier, etc. Bolnavul înse, deși încearcă a urmă sfaturile doctorilor, dar degeaba, de cîte ori se încearcă a mîncă, îl apucă tuse și vărsături, pe lîngă nehrănire se mai adaug și altele, precum: friguri, sudori, diaree, neoxigenarea îndestulătoare a singelui și nenorocitul moare dacă nu i se vor da ajutoare mai folositoare.

Debove cel întăiū a avut ideea de-a viri printr'o țevie mîncare de a dreptul în stomah, prin acest mijloc se hrănește foarte tare bolnavul și poate luptă în potrivă parasiților; căci ieste cunoscut că parasiții atacă foarte

ușor organismele slăbite. Tocmai așa ieste și cu omul, îndată ce nu se hrănește în deajuns, ființele microscopice năvălesc pe dinsul și-l omoară.

Iată cite va exemple, citate de Debové:

Cel dintâiu ieră un oftigos, care trebuia să moară în curînd; avea vărsături, sudori, scuipă foarte mult (140 de grame în 24 de ceasuri); ieră așa de slab că stătea în pat; plămîile ierau foarte greu bolnave la părțile de de sus. Prin hrănirea artificială și mai apoi prin hrană prea multă, începù mai întâiu a scuipă mult mai puțin, sudorile încetară, etc. La trei luni după ce se începuse îngriiirea bolnavului, greutatea îi crescuse cu 7 chilograme, putea îmblă și lucră cite va ceasuri pe zi. Ieșind o dată din spital făcù mai multe abuzuri, se îmbolnăvi și muri de altă boală. Prin cercetări asupra trupului mort se dovedì că în plămîi se începuse cu mare putere tă-măduirea.

Altul, Saint-Remy, zăcea de cincî luni; acumia nu mai tușește, nu mai scuipă; s'a întărit; ieste în slujbă la spital și lucrează toată ziua fără să se simtă oștit; în fie care deminează iea mîncare multă cu țeviea, și peste zi mîncă cu ceialaltî servitorî.

Al treilea, numit Perraud, ajunsese în asemenea stare în cit se aștepta să moară; deși mîncă, pierdea pe fie care zi 50 de grame din greutatea trupului; peste citeva timp înse încetară sudorile și diareea, somnul și gustul de mîncare i se reîntoarseră. Simțindu-se ușurat, cerù să se înceteze cu căutarea prin doctor și zicea că de acumia va mîncă singur; dar începù a scădea pe fie care zi cu cite 100 de grame și muri.

Al cincilea, Everard, ieră foarte slab, avea sudori, stupea sînge și materii punoioase până la 200 de grame pe zi. Acumia după căutarea prin hrană prea multă, nu mai tușește; a căpătat putere, lucrează toată ziua; a căpătat 10 chilograme în greutate.

Al șeselea, Metzger, ieră palid și foarte slab, stupea 140 de grame materii punoioase pe zi, prin căutarea

după metoda D-rului Debove se tămădui, căpătă 16 chilogramme de greutate în două luni. De atunci este în slujbă la spital și nu suferă de nimic.

Al șeptelea a avut un ulcer la stomah, din această pricină n'a putut mistui bine și a căpătat tubercule, avea o cavernă în plămînul drept sus; îl hrăniră cu pulbere de carne și acum merge spre tămăduire.

(va urmă).

(după Revue scientifique No. 17. 1883.)

T. U.

BIBLIOGRAFIE.

Cavalul, Cîntece de D. N. Safir. București. Autorul închină lucrarea sa acelor ce luptă pentru mari-le idei socialiste.

Prietenia personală cu autorul nu ne împiedecă de a spune că sînt părți de merite și părți care lasă de dorit. — O crăică înse amănunțită nu putem face de frică că nu ni se zică că am întemeiat o societate de admirațiune mutuală.

Poesii Complete de Carol Scrob. — București. Vom analiza această lucrare în unul din numările viitoare.

Scrisori către țeranii de Gr. Munteanu Iași. O broșură scrisă în limba țeranului. — Se află de vînzare la toate librăriile din Iași.

Încercări asupra propăgărei industriei și comerțului Național de I. P. Candiescu București.

România față cu liberul schimb de I. I. Nacian. Ploesti 1881.